

Transmisorearen izen-abizenak: **Rosario Mitxelena.**

Adina: 73 urte.

Herria: Arantza, Iturtzenborda baserria.

Gaia: Artoa eta iratzearen garrantzia baserrian.

Oharra: Transkripzioan ahoskera eta hizkera errespetatu dugu.

TRANSKRIPZIOA:

Aurkezpena: Emcn gaude Iturtzenbordako baserrian ta uain solastu biar gara Maria Rosariokin artuari buruz.

Galdera: Ze tresnekin moldatzen zuntzen lurra?

Rosario: Tresna?, beiak buztarrin lotu ta gero aria. Gero gorotzak ateri, ta gero goldatu. Gero txarrantxa pasatu; gero esi zarra pasatu; gero aria, aria pasatu.

Galdera: Noiz ereitten zuntzen artua ta noiz billu?

Rosario: Maiatzen ereitten ginun artua eta urrirun billu, urrirun ondarrin.

Galdera: Nola ereitten zuntzen artua?

Rosario: Ereitten genun artua dena eskuz, zatten zen marka, lau ortz zatten zittun eta arekin markatu ta gero zulatu itten zen ta botatzen zen arto aziya; bi lerrotikan bein botatzen zen illarra ta bi zulotikan bein ilarra botatzen zen , gero tapatu.

Galdera: Noiz yorratzen zuntzen artua?

Rosario: Artua San Juantko, lemiziko yorra ematten ginion San Juantko, lemiziko yorra ta bakandu egitten ginun San Juantko.

Galdera: Artoburuz gain bertze probetxurik bazuen?

Rosario: Bai, bai. Bazun probetxua. Lastua, kentzen ginion lastua, dena beiantzat, bazkatko ta gero denak txirrista egitten gintun denak, bazkatko beyantzat.

Galdera: Arto guziya saldu do itxin gelditzen zuntzen?

Rosario: Artua dena itxin gelditzen genun, azindantzat ta guretzat, opilak yatko, gionek ere arto ori yaten genun ta beno iriña ein ta.

Galdera: Nola erautten zuntzen artua errotara?

Rosario: Astukin erautten tzen. Bi zako paratu bi aldetan ogietabosna kilo do ogeitamarna kilokuk edo, orrela. Bi zako eramin ta gero ek berriz karri ta. Akautu miño lentxigotikan erauten genun beti, zertik etzen astirik izatten bertzela eraun ta segidan ekartzko.

Galdera: Terreno aundia edo ttikiak ereitten zuntzen?

Rosario: Bueno, naiko terreno ordun eskuz itten baigintun. Denak, eskuz einbarrak izaten ziren denak.

Galdera: Artotikan ze probetxu atetzen zuntzen artoburuz gain?

Rosario: Artotikan probetxua ateri artoburuz gañin azkarki, azkarki. Botatzen zen arto tartin aziya, egitten tzen gero arbiya, txabusa, zarta ta oik denak bazka, urte guziko bazka kasikan egitten tzen neguko idorra biltzen zen miño, asitzen giñen gero bazka atetzen, artuk billu ta arto tartin asitzen giñen txabuxa atetzen, arbiya atetzen, martxun ondarrin, or do martxun benpen, gero apirila maiatza bittarte berriz ere dena andik manteintzen tzen.

Galdera: Arto urte txarretan zer itten zuntzen?

Rosario: Bueno, arto urte txartan aretxekin pasatu nolpattere. Aintzinko urteko sobrantia baldin bazen pixkot obekio ta bertzela zagon arekin pasatu; pientsorik etzen erosten ordun, azindak ta gioune ta.

Galdera: Zemat kilo biltzen zintuzten urtin gutti gotti betti?

Rosario: Beno, lau milla kilo do, gutti gotti betti. Nik eztakik zemat billutzen zanen tzen, erraten tzuten gure aintzineko zarrak berreun erreldo arto berreun kilo do berreun erru arto biltzen tzirela.

Galdera: Artoburuk billu ta gero zoztorrakin ze itten zuntzen?

Rosario: Aitzurrakin bota itten gunun zoztorra ta eskuz billu dena ta gero su man ta erre.

Galdera: Artua billu ondotikan ereiten zuntzen zerbait?

Rosario: Artua billu ondotikan youserez ez genun creitten, ori itten tzen yorran bota; aziya botatzen zen yorrazin; txabusa ta arbiya ta zarta ta orik ta artua billu ta gero masalastuk biltzen tziren.

Galdera: Zein tzen zure lanik gustokuna?

Rosario: Nere gustokuna, lanik gustokuna arto ereitia gustatzen ziten niri. An zulatu ta azi ematten ta aritzia.

Galdera: Ta guttina gustatzen zizuna?

Rosario: Guttina gustatzen zitena zatten zen arto biltzia bizkarrin kar bar zatten baitziren denak itxera ta orrentxegatikan. Karretuko lana aundiya zelkotz. Ta gero gottira billu ta egitten genun xuritu, dena txuri txuria kendu beyantzat ta gero patzen zen gottin zabal-zabalin idortzko, burua idortzko. Gero otsailako ilberin erratten tzuten berex bar zatten tzela ta ordun itten genun artua berexi ta zakutan sartu, zakutan sartu, eskukin bereixten genun dena ta gero zakutan sartu ulitxik ez ittko, bakarrikan erratten zuten bertzela berexiz kero ulitxik...

Galdera: Itxeko aziya edo erosi itten zenuten?

Rosario: Itxekua creitten genun beti, oben oben obena, bururik edernari beti kenduta egitten genun azitkua espres berexita, beti itxekua ere egitten genun ta, gañekun, ez takik ze egiten genun gañekun artukin. Yan benpen aretik egitten genun ta azindak ere moldatu ere bai ta ordun ez zen pentsurik ta deuserez zatten... artuak zun lan aundiya miño egitten ginttun ordun denak bertze makinarik ez tzen eskua bertzerik ta eskuz aritzen giñen al genun bezala; gero familia ere ttiki samarra izaten ginen.

Galdera: Bueno, uain arto kontuk utzi ta iratzi kontutara pasatuko gara. Iratzin noiz asten zinten ta noiz akautu?

Rosario: Asitzen giñen Arantzako bestak pasatu ta segidun ta gelditu egiten giñen iratzia ebakitzen San Martintan.

Galdera: Nola mozten zenuten iratzia?

Rosario: Dena eskuz, bueno, igittikin mozten genun iratzia, ordun sega ez tzun inork ibiltzen ta egitten genun iratzia besapin, emen, biltzen genun ebakialin billu ta ebakialin billu ta ezpalak egitten ziren ta ek lurrin utzi ta berriz asi ta orrela ebakitzen genun ta gero itten ginttun meta batzuk ta bertze trozo batzuk ederrak zamatu itten ginttun eta goitpetti amilka bota bide ixkiñera ta gero gurdiya kargatu sei zama do zazpi do orrela. Itxera ekarri ta emen ere itxin itten ginttun metak eztakit zemat zortzi do amar do. Etxe ondun urbilgo izateko neguko, neguko aisgo zattko. Irazlayin itten tziren ibual berrogei, ibual geigo ibual guttigo. Nik eztakik zemat egitten ziren dentara biño orrela...

Galdera: Egun guziko yuaten zinten iratzira?

Rosario: Egun guziko yuaten zen . Goizin argiya asitzko atautxi zena, nere atautxi. Ta ama, berriz, nere ama yuaten tzen gosarikin, ta ni yoaten nintzen bazkarikin, izebak prestatu egiten zun bazkaria. Nik, berriz, itten nittun azindan bazkak ta itxera ekarri ta egin ta ekarri. Eta gero yuaten nitzen ni illundu arte irurek aritzen gifien ilundu arte.

Galdera: Iratzia zertarako erabiltzen zenuten?

Rosario: Iratzia ibiltzen genun beyari azpiyak egittko, ardiyari azpiyak egittko, itxera kartzen zenuna zerriyari ta gorotza ittko. Artua ittko re gorotza biar tzen. Belagayak ere gorotza izaten tzuten; abono gutti ibiltzen tzen ordun agitz; dena gorotzakin egiten tzen ta orrengatik.